Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle koskien hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

HEL 2024-009466

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt Helsingin kaupungilta asiantuntijalausuntoa koskien hallituksen esitystä rikoslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. Lausunnon määräaika on 13.9.2024. Lausunnon antaa Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala.

Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala antaa eduskunnan lakivaliokunnalle seuraavan lausunnon:

”Naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen rangaistavuus ja ehdotetut lakimuutokset

Hallituksen esityksessä eduskunnalle (HE 69/2024 vp) esitetään muutettavan rikoslain 21 luvun säädöksiä siten, että tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen ja silpomisen valmistelu säädettäisiin rangaistavaksi erillisin säännöksin rikoslain 21 luvun 6 b §:ssä ja 6 c §:ssä. Lisäksi esitetään, että alle 18-vuotiaaseen henkilöön kohdistuneen naisen sukuelinten silpomisen ja sen valmistelun syyteoikeuden vanhentumisaika alkaisi siitä, kun asianomistaja on täyttänyt 18 vuotta. Säännökset on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2025.

Hallituksen esityksen mukaan ehdotetuilla lakimuutoksilla pyritään vahvistamaan naisten ja tyttöjen hengen ja terveyden suojaa sekä heidän ruumiillista koskemattomuuttaan ja seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan. Perimmäisenä tavoitteena on edistää naisten ja tyttöjen oikeuksien toteutumista ja estää ympärileikkaukset kokonaan.

Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala pitää esitystä kannatettavana. Erillissäännökset selkeyttäisivät nykytilaa kriminalisoimalla kaikenlaiset naisen tai tytön ulkoiseen sukuelimeen kohdistuvat vahingoittamisteot sekä tällaisten tekojen valmistelun. Sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala pitää hyvänä, että silpomisrikoksen uhriksi joutuneella asianomistajalla olisi täysi-ikäistymisen jälkeen riittävästi aikaa saattaa asia tutkittavaksi ja rikoksen tekijät rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Silpomisrikosten ehkäiseminen ja oikea-aikainen puuttuminen palvelutoiminnassa

Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen koskettaa laajasti eri toimijoita Helsingin kaupungin palveluissa. Sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala katsoo, että erillissäännökset rikoslaissa voivat vahvistaa lasten, naisten ja perheiden parissa työskentelevien ammattilaisten sitoutumista silpomisperinteen puheeksi ottamiseen esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa, varhaiskasvatuksessa ja koulutoimessa, ja lisätä asialle annettavaa painoarvoa päivittäisessä työssä.

Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialalla on laadittu kaupungin eri toimialoille kohdennettu toimintaohje tyttöjen ja naisten silpomisen ennaltaehkäisemiseksi ja epäiltyjen silpomistapausten hoitamiseen peruspalveluissa ja lastensuojelussa. Ohje sisältää yleistä tietoa silpomisesta, käytännöllisiä neuvoja puheeksi oton tueksi sekä ohjeet

silpomisepäilyn tilanteessa toimimiseksi. Lisäksi kohdennetut asiakastyön ohjeet on laadittu äitiys- ja lastenneuvolaan ja lapsiperheiden kotipalveluun sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon. Ohjeissa on huomioitu esimerkiksi vastaanottokäynnit eri ikäkausitarkastusten yhteydessä ja ohjeistettu toiminta- ja dokumentointikäytäntöjä prosessin aikana.

Sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala katsoo, että silvotuksi tulemisen riskissä olevien tyttöjen ja naisten tunnistamisen ja silpomisrikosten ehkäisemisen tulee olla palvelutoimintaa ohjaava ensisijainen tavoite. Yleinen tietoisuuden lisääminen ja henkilöstön kouluttaminen puheeksi ottamiseen ovat ensisijaisia silpomisrikosten ehkäisemiseksi. Maahanmuuttajaväestöä tavoitetaan kohdennetusti erityisesti maahan muuttaneiden erityispalveluissa, minkä ohella ennaltaehkäisevää työtä tehdään sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluissa sekä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla. Näissä palveluissa tavoitetaan valtaosa lapsista ja perheistä.

Ennaltaehkäisevässä työskentelyssä asiakkaiden kanssa korostuu ennen kaikkea dialoginen ote ja asenteisiin vaikuttamaan pyrkiminen. Pitkäaikainen ja luottamuksellinen asiakassuhde voi helpottaa puheeksi ottamista ja mahdollisten huolta herättävien merkkien tunnistamista, ja vastaavasti myös lisätä asiakkaan keskusteluvalmiutta aiheesta. Samanaikaisesti on tärkeää huolehtia siitä, ettei eri yhteyksissä tapahtuvalla ja toistuvalla puheeksi ottamisella synnytetä asenteellista asiakkaiden profilointia heidän etnisen taustansa perusteella.

Silpomisuhan arviointiin on jo nykyisellään käytössä työkaluja, mutta erityisesti silpomisen valmistelun havaitseminen ja oikea-aikainen puuttuminen voi olla haaste käytännön asiakastyössä. Silpominen on osassa maista medikalisoitu, ja asian käsittelyssä voi ilmetä käsitteistöön liittyviä epäselvyyksiä tai tulkintaeroja. Kunniaan liittyvä väkivallan uhka on usein yhteisöllistä ja ylirajaistakin sosiaalista kontrollia, jolloin väkivalta tai sen valmistelu voi olla vaikeasti tunnistettavissa konkreettisina tekoina. Ammattilaisen voi olla vaikea tunnistaa, taivutellaanko tyttöä tai naista yhteisössään jollain tavalla tai ollaanko tyttölasta viemässä ulkomaille juuri sukuelinten silpomisen tarkoituksessa. Henkilön matkustamista ulkomaille ei viranomaisten puolelta myöskään voida estää vain sillä perusteella, että perheen kotimaassa on tilastollisesti vahva silpomisen perinne. Eräänlaisena riskinä nähdään, että silpomisen valmistelun vaiheessa tapahtuvan huolen tai epäilyn esiin nostaminen johtaa siihen, että ulkomaille viety tyttö ei silpomisen jälkeen enää palaa Suomeen.

Sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala korostaa monialaista otetta silpomisrikosten ehkäisemiseksi. Arvion mukaan monialaisen ja moniammatillisen yhteistyön edellytys korostuu entisestään, kun myös silpomisen valmistelu säädetään rikoslain alaiseksi. Yli 1-vuotiaiden lasten kohdalla neuvolaseuranta on harvempaa, eikä perhettä välttämättä tavata siinä kohtaa, kun lapsen silpominen on suunnitteilla. Kaikkien naisia ja perheitä kohtaavien ammattilaisten tuleekin tuntea silpomisen uhkaan liittyviä merkkejä ja riskitekijöitä ja kyetä tarttumaan näihin oikeasuhtaisesti osana perustyötä.

Silpomisrikosten tunnistaminen ja monialainen yhteistyö silpomisepäilyn tilanteissa

Silpomisen eri muotojen tunnistaminen terveydenhuollon palveluissa on tärkeää, sillä joissain tapauksissa silpomisen fyysiset jäljet ovat vain vähäiset ja vaikeasti havaittavissa. Joissakin silpomisen muodoissa asian tunnistaminen tutkimallakin voi olla lähes mahdotonta, erityisesti ilman silvotulta saatua tietoa asiasta.

Asiakastyössä asian kartoittaminen perustuu ensi vaiheessa erityisesti keskusteluun sekä mahdollisten muiden huoli-indikaattoreiden havainnointiin. Tällä hetkellä lastenneuvolassa ja koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa määräaikaistarkastusten sisältöön ei kuulu lasten ja nuorten genitaalialueen tutkiminen siten, että tapahtunut silpominen olisi luotettavasti havaittavissa. Riskimaista tulevia tyttöjä ei myöskään voida ottaa rutiininomaisesti tarkastettavaksi etnisen taustansa perusteella. Neuvolan ja koulu- ja opiskeluterveydenhuollon määräaikaistarkastukset eivät siten pääsääntöisesti toimi mekanismina, jonka kautta kaikenlaiset silpomisen fyysiset merkit tulisivat havaituksi. Genitaalialuetta voidaan kuitenkin katsoa keskustelussa saadun informaation perusteella, ja tarvittaessa arvioidaan lähetettä tarkempaan gynekologiseen tutkimukseen, joka yleensä lapsilla ja nuorilla suoritetaan erikoissairaanhoidossa.

Helsingin lastensuojelun tietoon tulee säännöllisesti huolta mahdollisesta alaikäiseen lapseen kohdistuvasta silpomisuhasta tai -epäilystä esimerkiksi perheen ulkomaan matkaan tai lapsen muuttuneeseen käytökseen liittyen. Ehdotettu naisen sukuelinten silpomisen valmistelu tulisi myös kuulumaan lastensuojelulain (417/2007) 25 § mukaisen ilmoitusvelvollisuuden piiriin ja laajentaisi näin jonkin verran ammattihenkilöiden ilmoitusvelvollisuutta. Arvion mukaan silpomisen valmistelun kriminalisointi tulisi todennäköisesti jonkin verran lisäämään lastensuojeluun ja poliisille tehtävien ilmoitusten määrää. Lastensuojeluasiana silpomiseen liittyvä huoli ja suojelullisten toimenpiteiden tarve arvioidaan samalla tavoin kuin muu lapseen kohdistuvan pahoinpitelyn uhka tai epäily.

Käytännön haasteeksi silpomisepäilyn selvittämisessä saattaa nousta silpomista tai sen valmistelua koskevan konkreettisen näytön puuttuminen. Mikäli poliisi katsoo silpomista koskevan epäilyn perustuvan lähinnä spekulatiiviseen huoleen, asiassa ei välttämättä käynnistetä tutkintaa.

Käytännössä syytteen nostaminen edellyttää usein, että rikoksesta havaitaan fyysisiä merkkejä, tai uhrin oma kertomus on keskeinen todiste. Tutkintaa saattaa haastaa lapseen kohdistettavien tutkintatoimenpiteiden sensitiivisyys. Pieni lapsi ei useinkaan pysty kertomaan tapahtumista, ja isompi lapsi saattaa puolestaan kokea lojaliteettiristiriitaa tai tapahtuneeseen liittyvää häpeää. Lapsi saattaa olla vaikeasti suostuteltavissa genitaalialueen tarkastukseen, jolloin näyttö mahdollisesta rikoksesta voi jäädä ohueksi. Prosessissa esiintyvät käytännön haasteet saattavat lopulta johtaa siihen, että vaikka huoli olisi jaettu, asia ei etene poliisin tutkintaan tai syy epäillä rikosta ei etene rikoksesta tuomitsemiseen.

Lastensuojelun tehtävänä on huolehtia tarvittavista suojelullisista toimenpiteistä myös niissä tilanteissa, joissa poliisi ei käynnistä tukintaa tai rikoslaissa rangaistavaksi säädetyn teon tunnusmerkit eivät täyty. Yksilöllinen tilannearviointi ja suojelun tarpeen arviointi kunniaväkivallan uhkaan liittyen on siten osin rikosasiasta erillinen prosessi. Jos silpominen on tapahtunut, asiakastyössä korostuu hoitoonohjaus mahdollisissa jälkioireissa.”

Lisätiedot

Otronen Kirsi, ylihoitaja
Terävä Sirkku, seniorisosiaalityötekijä, lastensuojelun sosiaalityö
Hannola Terja, toiminnansuunnittelija

Liitteet	Lausuntopyyntö Hallituksen esitys HE 69/2024 vp
Allekirjoitus	Juha Jolkkonen Sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan toimialajohtaja